

Projekt gråhakedopping

Bálint Wagner

Gråhakedoppingens (*Podiceps grisegena*) häckfågelbestånd har på flera lokaler i Sverige setts fluktuera på ett ibland oförklarligt sätt. Ibland har variationen förklarats med hårda vintrar med därpå följande fågeldöd (Karlsson & Kjellén 1984). I Tåkern har kraftiga fluktuationer observerats under 1970- och 80-talet (SOF 1990). I skånska dammar har gråhaken setts överge häckningslokaler de länge varit trogna för att sedan inte återvända under många år (data från Paul Axelsson).

Bakgrund

Det har under senare år allt mer klarlagts att fiskar ibland kan ha en genomgripande påverkan på akvatiska ekosystem. Lunda-limnologen Gunnar Andersson har med sina gedigna kunskaper och stora intresse för fåglar funnit flera intrikata samband mellan fågel och fisk. I Andersson (1981) har inventeringar och observationer pusslats ihop med limnologiska data och korrelerats med de då tillgängliga kunskaperna om fiskars, främst då mörtfiskarnas, ekologi. Mörtfiskar (Cyprinider) har framförallt i slättsjöar en klart betydelsefull roll i ekosystemens struktur.

Själv började jag i Skåne 1988–89, under handledning av Gunnar Andersson, att parallellt studera fem dammar med regelbundna gråhakehäckningar och fem utan sentida häckningar av gråhakedopping.

Dammarna studerades med gängse limnologisk metodik, vilket innebär vattenkemi, vattnets fysikaliska status som t ex pH, ledningsförmåga, grumlighet osv (abiota faktorer). Det främsta intresset var fokuserat på de biota faktorerna, dvs djur- och växtlivet såsom växt- och djurplankton, undervattensvegetation, tillgängligheten av små vattendjur som läm-

par sig som gråhakedoppingföda/fiskföda samt fiskförekomst.

Fisk, smådjur och dopping

Resultatet blev oerhört spännande. Det visade sig att dammar där gråhakedoppingen inte häckade innehöll mycket fiskbiomassa. I dammar där de häckade var det tomt på fisk eller så innehöll de mycket lite fiskbiomassa (spigg). Detta räcker förstås inte som förklaring, utan tillgången på vattenlevande smådjur (aktivfauna) – som väl lämpar sig som bytesdjur för gråhakedoppingen – visade sig också saknas i dammarna utan dopping och med fisk.

Det fanns däremot rikligt med smådjur i häckningslokalerna där ingen eller lite fisk förekom (Wagner manuskript). Detta är i strikt vetenskaplig mening inte ett bevis för att gråhakedoppingen blir utkonkurrerad av fisken genom födokonkurrens, men se det gärna som ett starkt indicium.

I Skåne pågår för närvarande inom Projekt gråhakedopping ett fiskmanipulationsförsök, där minskad fiskbiomassa i dammarna förväntas förbättra siktdjupet samt öka undervattensvegetationen och

biomassan av smådjur. Effekterna på de akvatiska ekosystemen beror främst på återkopplingsmekanismer i systemet. Förhoppningen är att gråhakedoppingen skall återkolonisera lokalerna där fisken reducerats. Försöken, som är på sitt sista år, har hittills visat mycket lovande resultat.

Studier i Tåkern och Kvismaren

Mina studier har föranlett mig att titta närmare på kända fågellokaler som Tåkern och Kvismaren. Tåkern är med sin stora gråhakepopulation en av de allra bästa lokalerna att studera för att förstå hur gråhakedoppingarna och den där täta fiskpopulationen kan samexistera. Under 1991–92 undersökte jag förhållandena i ett vassområde i Tåkern och fortsättning lär följa.

Kvismaren är intressant på ett annat sätt, även om det här också förekommer fisk. Här är de häckande paren mycket lättare att följa. Den förhållandevis långa studien

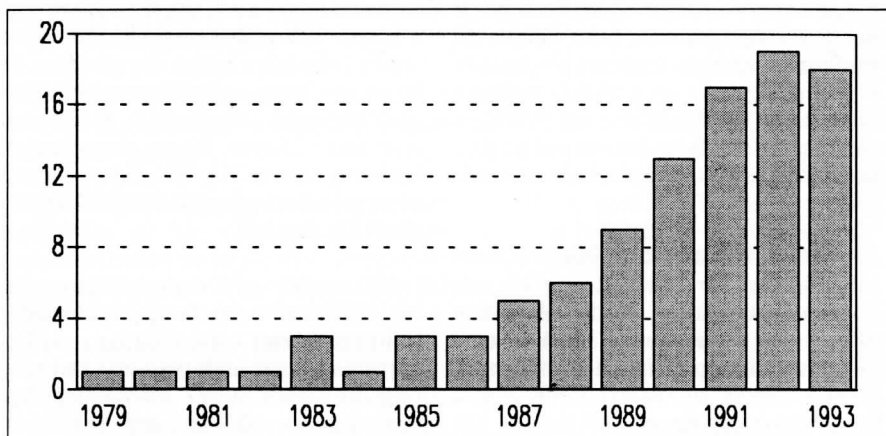
av fisk, aktivfauna (fångster i evertebratmjärdar) och gråhakedopping i Kvismaren kan dessutom hjälpa oss att se om det är en successiv förändring som möjliggjort ökningen av gråhakar i Kvismaren, eller om villkoren för en framgångsrik häckning funnits där hela tiden. Figur 1 visar gråhakedoppingens populationstillväxt i Kvismaren.

I mina studier vid Kvismaren försommar 1993 ingår aktivfauna, fiskfångster, fiskmaganalyser, översiktliga vattendjupsmätningar/undervattensvätkartering, inventeringar av gråhakedoppingen samt ca 100 timmars videoövervakning av ett ungfågelmätande gråhakepar med som mest fem ungar (av sex ägg).

Årets studier har alla genomförts i Västra och Östra Fågelsjön. Tyvärr medgav inte min enmansinsats några observationer i Rysjön. Under 1994 kommer jag endast att bearbeta data som jag själv och andra

Forskning om gråhakedoppingen pågår på flera platser i landet bland annat i Kvismaren. Här häckade 18 par 1993. Foto: Kent Larsson

Figur 1: Antalet häckande par gråhakedoppingar i Kvismaren 1979-1993.

kan tänkas ha insamlat från Kvismaren. Jag är därför mycket tacksam om jag också kan få ta del av sådant datamaterial som inte finns tillgängligt på fågelstationen. Om du har uppgifter så hör gärna av dig!

Referenser

- Andersson, G. 1981. Fiskars inverkan på sjöfågel och fågelsjöar. Anser 20:21-34.
- Karlsson, J & Kjellén, N. 1984. Doppingar i Skåne; Historik, nuvarande förekomst och beståndsväxlingar. Anser 23:27-52.
- SOF. 1990. Sveriges fåglar. 2:a uppl. Stockholm.
- Wagner, B. A comparative study of ponds with and without breeding red-necked grebe (*Podiceps grisegena*) in Scania, Southern Sweden. (Manuskript)
- Bålant Wagner, Limnologiska institutionen, Box 65, 221 00 Lund. Tel: 046-10 40 79 (arb), 0431-516 01 (bost).

Vy över Rysjön från fågeltornet i maj 1993.

Foto: Kent Larsson